

ВІДГУК

офіційного опонента Прохорової Поліни Володимирівни
про дисертацію **Остапченко Вікторії Олександрівни**
*«Лінгвокогнітивні та прагматистичні властивості
лірико-поетичного дискурсу Р.М. Рільке»*,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.04 – германські мови
(Харків, 2019 – 341 с.)

Дисертаційна праця В.О. Остапченко виконана в руслі декількох сучасних наукових напрямків: стилістики, когнітивної лінгвістики, прагматики, дискурсивної лінгвістики. Подібний підхід є обґрунтованим і своєчасним. Ще кілька років тому заявлена тема дослідження могла б бути сформульована досить звужено – «Ідіостиль Р.М. Рільке» тощо. Відтак, стрімкий прогрес лінгвістичної науки в інтегрованому дослідницькому комплексі, який був продемонстрований дисертанткою, є очевидним.

Дисертацію В.О. Остапченко присвячено актуальній проблемі – дослідженню лінгвокогнітивних та прагматистичних особливостей лірико-поетичного дискурсу Р.М. Рільке. Авторка ретельно розглянула проблему на **матеріалі** 900 поетичних текстів Р.М. Рільке (загальним обсягом близько 1000 сторінок).

Не викликають сумніву методи дослідження. **Методика і методологія** проведеного аналізу так само забезпечують **достовірність** отриманих результатів та ґрунтовність висновків.

Важливість дослідження В.О. Остапченко зумовлюється як загальною тенденцією сучасних лінгвістичних студій до висвітлення прагматичної спрямованості мовлення, так і конкретною необхідністю виявлення мовно-пізнавальної специфіки стилістичних засобів з урахуванням емоційного, темпорального, оціночного потенціалу лексики, яка використовується в лірико-поетичному дискурсі Р.М. Рільке. Отже, за таких умов **актуальність** дослідження не підлягає жодному сумніву.

Слід зазначити, що обраний для аналізу **об'єкт** (стр. 18) – вельми

непростий. Непростий він уже з огляду на те, що традиційно розглядався як феномен мовленнєвого членування (парцеляції) композиційних та лінгвопоетичних параметрів, який формує світогляд і суб'єктивну картину світу мовця та його ідеально-нормативну модель.

Наукова новизна рецензованої роботи полягає як у виборі об'єкта і предмета дослідження, так і в послідовному проведенні комплексного аналізу стилістичних засобів як тригерів актуалізації художніх концептів та імплікатур у лірико-поетичному дискурсі Р.М. Рільке, у визначенні дискурсивної конфігурації концептів лірико-поетичного дискурсу Р.М. Рільке. Завдяки запропонованій авторкою методиці, яка є подальшим розвитком когнітивно-прагмалінгвістичного підходу до аналізу стилістичних засобів та імплікатур у лірико-поетичному дискурсі Р.М. Рільке, отримано нові важливі результати.

Вельми позитивним в інтерпретації результатів аналізу є вдало запропонована модель маніфестації художніх концептів поетичного дискурсу Р.М. Рільке (стор. 68), а також пояснення (експліцитної вербалізації та імпліцитної актуалізації) причин і наслідків відсутності лексичних відповідників у певних контекстах, що дозволяє створити досить повну картину досліджуваних явищ.

На особливу увагу заслуговує запропонований авторкою аналіз художніх концептів та імплікатур, якими нерідко нехтують при перекладі та при інтерпретації лірико-поетичного дискурсу, позбавляючи читача можливості відчувати всю емоційну силу оригіналу. Уперше простежено закономірності передачі складної емотивної палітри лірико-поетичного дискурсу, яка фіксується в мові за допомогою стилістичних засобів.

Особливо вагомим і, безперечно, новаторським аспектом дисертації є те, що авторка **вперше** представила в рамках когнітивної прагмапоетики глибоке вивчення і всебічний аналіз лінгвокогнітивних та прагматистичних особливостей лірико-поетичного дискурсу Р.М. Рільке та розробила авторську когнітивно-прагмалінгвістичну методичну процедуру

аналізу стилістичних засобів як тригерів актуалізації художніх концептів та імплікатур у лірико-поетичному дискурсі Р.М. Рільке.

Вікторія Олександрівна пішла новим шляхом, хоча це й зажадало від неї певного ризику, оскільки нове не завжди «добре забуте старе», а тому сприймається насторожено. Однак ризик В.О. Остапченко виявився не даремним, його плодом стала добротна дисертаційна робота.

Теоретична цінність роботи визначається подальшою розробкою окремих аспектів когнітивно-прагматичного напрямку в лінгвопоетиці та лінгвостилістиці. Зокрема, вона розширює існуючі уявлення про матричні моделі художніх концептів лірико-поетичного дискурсу, яким притаманний адгерентний характер емоційності. Крім того, дисертація має суттєве значення для таких галузей мовознавства, як лексикологія та теоретична граматики німецької мови, соціолінгвістика, прагмалінгвістика, лінгвокультурологія.

Прикладне значення дисертації полягає у тому, що її результати можна використати в університетських курсах стилістики німецької мови, теорії та практики перекладу (при розгляді питань еквівалентності, одиниць перекладу поетичних творів), спецкурсах із когнітивної поетики, прагмалінгвістики, дискурсології, інтерпретації художнього тексту тощо. Вони можуть бути також використані у практиці викладання німецької мови у вищих навчальних закладах, а також при укладанні підручників і різного роду навчальних посібників.

Позитивне враження справляє і **структура дисертації**. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (347 позицій), лексикографічних джерел (14 позицій), джерел ілюстративного матеріалу (9 позицій) та додатків. Повний обсяг дисертації становить 341 сторінка, з них 218 сторінок основного тексту.

Висновки до кожного розділу та загальні висновки обґрунтовано впливають з основного змісту роботи.

Надзвичайно великими та інформативними є додатки (9 рисунків і 10 таблиць) до дисертації (стор. 267-340), які унаочнюють її базові тези. Усе це засвідчує фахову підготовку і загальну ерудицію дисертантки.

Авторка доволі старанно і ґрунтовно вирішує в роботі як теоретичні завдання, так і суто практичні, прикладні.

Похвально, що дисертантка не злякалася перед складною і масштабною проблематикою дослідження, а ретельно підійшла до поетапного рішення певних завдань на основі аналізу теоретичних джерел провідних вітчизняних і закордонних лінгвістів. Цей підготовчий етап, який викладено **у першому розділі** *«Теоретико-методологічні засади дослідження лірико-поетичного дискурсу Р. М. Рільке у когнітивному та прагматистичному аспекті»* (стр. 24-79), свідчить про високий рівень теоретичної підготовки аспірантки, її вмінні самостійно та коректно аналізувати наукові праці, робити правильні висновки та умовиводи.

Описуючи поетапну методичну процедуру дослідження, дисертантка заявляє використання герменевтичного методу (стор. 72). Однак, залишається незрозумілим, яким саме чином цей метод став у нагоді при аналізі емпіричного матеріалу і як він поєднується з аналізом імплікатур. Хотілось би почути відповідь на це запитання.

У другому розділі *«Дискурсивна конфігурація художніх концептів лірико-поетичного дискурсу Р. М. Рільке»* (стор. 83-130) В.О. Остапченко постає як кваліфікований дослідник-практик. На основі обробки широкого фактичного матеріалу вона обґрунтовано виділяє ключові художні концепти поетичного дискурсу Р. М. Рільке: БОГ/GOTT (стор. 83-93); БУТТЯ/DASEIN (стор. 93-100); ЛЮДИНА/MENSCH (стор. 100-108); МИСТЕЦТВО/KUNST (стор. 108-115); ПРИРОДА/NATUR (стор. 115-123); РІЧ/DING (с. 123-130).

Основа послідовності розгляду концептів представлена у висновках авторки до другого розділу (стор 130-132): *«...людина (MENSCH) шукає Бога (GOT) у природі (NATUR), створюючи витвори мистецтва (KUNST), які відображають буття світу (DASEIN) і перетворення речей (DING)»* (стор. 130-

131). Тобто, на першому місці у пантеїста Р.М. Рільке стоїть ЛЮДИНА. Але далі дослідниця стверджує, що *«Природа в ЛПД Р.М. Рільке ототожнюється з Богом, що відповідає його пантеїстичному світогляду»* (стор.132). Виходить, що людина (MENSCH) шукає Бога (GOTT) у Бога, з яким ототожнюється Природа? Це твердження теж потребує пояснення.

У третьому розділі *«Стилістичні засоби актуалізації художніх концептів у лірико-поетичному дискурсі Р.М. Рільке»* (стор. 133-182) В.О. Остапченко спробувала дослідити дискурсивну стилістику Р.М. Рільке у функціональному аспекті її різних елементів. Особлива увага при цьому приділена фонетичним, лексичним та синтаксичним засобам стилістичної організації тексту і стилістичним фігурам. Цей фрагмент тексту дисертації насичений якісним ілюстративним матеріалом, який наочно підтверджує теоретичні постулати авторки. Крім того, емпіричний матеріал свідчить про розвинений мовний смак дисертантки.

Проте, не зовсім логічним убачається використання дисертанткою терміну «тригер», оскільки він перенесений із галузі електротехніки і у роботі виглядає аморфним. Краще було б його замінити відповідною одиницею з функціональної стилістики.

Четвертий розділ *«Прагматистичні властивості імплікатур у лірико-поетичному дискурсі Р.М. Рільке»* (стор. 185-225) продовжує стилістичну проблематику досліджуваного дискурсу. Однак авторка окреслює новий ракурс дослідження – прагматичну стилістику, ціль якої полягає у вивченні ролі стилістично маркованих лексичних одиниць і лексико-синтаксичних конструкцій в експлікації латентних авторських намірів. При цьому вона робить застереження: *«...Ми не беремо до уваги смисли, які можуть бути неоднозначно інтерпретовані. Смисли, які активуються завдяки стилістичним засобам, вважаємо однозначно інтерпретованими, адже вони прив'язані до мовної форми»* (стор. 185-186).

У цьому зв'язку постає дискусійне питання – про необхідність включення в прагматистичне дослідження третього об'єкта комунікації –

«реципієнта». У свій час німецький лінгвіст Ф. Дорнзайф наполегливо рекомендував у розгляді художньої комунікації перейти від орієнтації на адресата до орієнтації на адресанта: що він говорить, що він хоче сказати. Тобто у центрі уваги прагмалінгвіста мають бути інтенції автора художнього тексту. Вся робота В.О. Остапченко, в цілому, спрямована в це русло, про що свідчить і назва дисертації, але заключний розділ роботи зводиться до протилежного напрямку. Це особливо важливо враховувати, якщо ми маємо справу з поетичною творчістю. Справжній поет пише від натхнення, не замислюючись про те, «як наше слово відгукнеться».

Орієнтацію на адресата в роботі засвідчує також використання терміну «ліричний герой». Чи не доцільніше було б, досліджуючи прагматичні особливості поезії Р.М. Рільке, говорити не про ліричного героя, а про автора тексту?

Поряд з такими недоліками треба відзначити наявність в роботі більш дрібних технічних прогалин. Наприклад, на стор. 18 дисертації спостерігається схильність дисертантки до повторів: **«Предмет** аналізу – лінгвокогнітивні та прагмастилістичні властивості лірико-поетичного дискурсу Р. М. Рільке, зокрема особливості актуалізації його ключових художніх концептів та імплікатур за допомогою лінгвостилістичних засобів.

Мета дослідження полягає у встановленні лінгвокогнітивних і прагмастилістичних властивостей лірико-поетичного дискурсу Р.М. Рільке, які знаходять відображення в актуалізації його ключових художніх концептів та імплікатур за допомогою лінгвостилістичних засобів».

Висловлені зауваження мають переважно дискусійний та рекомендаційний характер, не змінюють загального висновку про високий рівень дисертаційного дослідження. Ще раз підкреслю, що авторка дисертації проявила себе вдумливою та сумлінною дослідницею, здібною до самостійного та творчого вирішення складних проблем лінгвістичної науки.

Автореферат повністю відображає зміст і головні поняття дисертаційної праці. Слід зазначити, що в теоретичному та практичному аспектах дослідження пройшло гарну апробацію: 12 публікацій різного рівня з 2014 по 2018рр.

Представлене до захисту дисертаційне дослідження **Остапченко Вікторії Олександрівни** «Лінгвокогнітивні та прагматистичні властивості лірико-поетичного дискурсу Р.М. Рільке» характеризується науковою новизною, обґрунтованістю основних положень, фаховим аналізом матеріалу та **відповідає** пп. 11, 13 положення про «Порядок присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р., за спеціальністю 10.02.04 – германські мови, а її авторка **заслуговує** на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук.

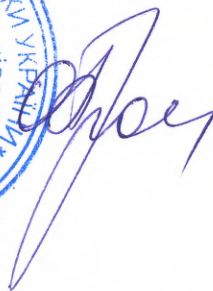
О ф і ц і й н и й о п о н е н т

кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри теорії та практики перекладу
з англійської мови
Запорізького національного університету

П.В. Прохорова

П і д п и с з а с в і д ч у ю
Вчений секретар Запорізького
національного університету
канд. філол. наук, доцент

А.О. Проценко

Відрук одержано 10.05.2019р.

Вчений секретар спецради МЗ Т.Т. Морозова